

Kapittel 13: Enevelde, offentlighet og Peter Frederik Suhms hemmeligheter

Av Ellen Krefting

I 1918 ble det utgitt et særtrykk av det danske tidsskriftet *Vor Fortid* som inneholdt en tidligere upublisert tekst av den danske historikeren, adelsmannen og frie intellektuelle Peter Frederik Suhm (1728-1798). Tittelen på denne teksten er «Hemmelige etterretninger om de danske konger efter souveraineteten». Det dreier seg om Suhms relativt korte, åpenhjertige, kritiske og frivole anekdotebaserte skildring av den politiske historien fra eneveldets innføring i 1660 og fram til ca. 1775, da de stadig mer dagbokspregete nedtegnelsene stopper brått med dronning Caroline Mathildes dødsdag. Ifølge Suhm-biografen Chr. Bruun var disse små og «slemme Historier» eller «Notitser» kjent av svært få personer på 1700-tallet.¹ Blant disse få var litteraturhistorikeren og universitetsbiblioteker Rasmus Nyerup, som hadde laget en avskrift på 1790-tallet. Teksten er imidlertid ikke å finne i hans *Suhmania* fra 1799 (med undertittelen *Eftersamling av Peter Friedrich Suhms for en Del tilforn utrykte Smaaskrifter etc*). Hva er grunnen til at «Hemmelige etterretninger om de danske konger efter souveraineteten» aldri ble trykt under eneveldet? Hvorfor skrev Suhm den, og hva slags tekst er egentlig dette? Og hva forteller den om forholdet mellom politikk, hemmelighold og offentlighetens toleransegrenser under eneveldet?

Suhm var en svært produktiv forfatter og publiserte en mengde større og mindre tekster av svært ulik art. I dette kapitlet skal vi se nærmere på Suhms publiseringsstrategier, hvordan han som stadig mer anerkjent publisist, fri intellektuell og til slutt kongelig historiograf manøvrerte innenfor den trykte offentlighetens rammer.² Jeg vil altså fokusere på de mer og mindre bevisste grepene Suhm benyttet seg av for å gjøre sine tanker kjent som bakgrunn for å forstå den teksten han aldri publiserte, nemlig «Hemmelige etterretninger». Suhm gir en interessant inngang til 1700-tallets offentlighet, ikke bare fordi hans publiseringsstrategier var så mangfoldige og eksperimentelle. Suhm er interessant også fordi han nøt en privilegert posisjon som adelig, bemidlet, lærd og tett på eneveldemaktens innerste sirkler samtidig som han utviklet

---

¹ Bruun 1998, s. 403-404

² For begrepet publiseringsstrategier, som er inspirert av litteratursosiologien og bokhistorien, se for eksempel innledningen i Rem 2002, særlig s. 20-24.

regimekritiske holdninger. Disse kom altså til uttrykk gjennom offentlige og halvoffentlige tekster i svært forskjellige sjangre, som delvis ble publisert i hans levetid eller like etter. Men han uttrykte seg også i tekster som forble skjulte for offentligheten, slik som «Hemmelige etterretninger». Vi skal se hvordan Suhms ulike publiseringsstrategier løfter fram komplekse relasjoner mellom enevoldsmakt, sensur og offentlighet, relasjoner som også ga «hemmeligheter» en betydningsfull rolle på 1700-tallet.

Hemmelighold som styringsprinsipp

Da eneveldet ble innført i Danmark-Norge i 1660, skjedde det gjennom en muntlig edsavleggelse i full offentlighet, på plassen foran Københavns slott den 18. oktober. Året etter bekreftet representanter for danske og norske stender deres maktoverdragelse skriftlig, ved den såkalte «enevoldsarveregjeringsakten».³ I 1665 ble prinsippene for eneveldet nedfelt i Kongeloven. Den formulerte blant annet at Kongen «af alle undersåttene [skal] holdes og aktes for det ypperste og høyeste hode her på jorden, over alle menneskelige lover». Han har ingen over seg «uten Gud alene». Historikere er enige om at det knapt nok finnes noen annen forfatning som har tillagt en konge så ubegrenset makt. Men hvorfor holdt Frederik 3. Kongeloven strengt skjult for offentligheten så lenge? Hvordan kunne disse formuleringene være statshemmeligheter? Ifølge Ole Feldbæk skal ikke engang dronning Sophie Amalie ha kjent Kongelovens innhold, før deler av den ble opplest for Gehejmrådet i 1670 og i forbindelse med Christian 5.s salving i 1671.⁴ Den ble først trykt og gjort allment kjent i 1709, nesten 50 år etter innføringen av eneveldet.

At det tok såpass tid før Kongeloven ble offentliggjort, må sees i lys av at politikken hemmelighold var et grunnleggende normativt styringsprinsipp i det dansk-norske eneveldet.⁵ Saker som gjaldt den politiske styringen av fellesskapet var noe som skulle holdes adskilt og hemmelig for alle utenfor kongen og hans snevre krets, både fordi politisk styring krevde en oversikt og en forståelse av årsaker og sammenhenger som bare denne kretsen var i besittelse av, og fordi hemmelighold sikret stabilitet, blant annet ved at det hindret misbruk av informasjon til private, vilkårlige formål. Undersåttene trengte ikke vite mer enn det faktum at kongen forvaltet all makt. Tenkemåten hadde røtter i antikken der man tidlig hadde knyttet forbindelser mellom

³ Lyngby et al. 2010.

⁴ Feldbæk 1998, s. 28

⁵ Sebastian Olden-Jørgensen hevder at eneveldet innebar at «politikken var i prinsippet afskaffet» (Lyngby, s. 71).

makt, mystikk og hemmelighold, ikke minst innenfor religiøse kontekster.⁶ Den romerske politikeren og historikeren Tacitus framhevet dessuten diskresjon og strategisk hemmelighold som et viktig politisk virkemiddel. Hans begrep om *arcana imperii* (eller *arcana dominationis* – herskerhemmeligheter) ble videreført som politisk doktrine og teknologi innenfor 1600-tallets europeiske absolutismeideologier.⁷ Dette var ideologier som ikke bare kunne framholde maktens guddommelige (mystiske, utsigelige og udiskuterbare) opphav, men som også gjerne refererte til en egen sekulær «statsfornuft» og det pragmatiske behovet for et politisk handlingsrom hinsides både lovverk, moral og debatt.⁸ Selve enevoldsmakten og dens effektivitet bygget på at den var udiskutabel. Dessuten var politisk styring en eksklusiv kunst hvis grunnlag måtte holdes skjult og hemmelig («under lokk», jf *arcana*) for de uinnvidde, det vil si for alle utenfor den suverene kongen og hans snevre krets. Hemmeligholdets styringsideologi kom til uttrykk i Danmark-Norge blant annet i organiseringen av den stadig mer sentraliserte statsadministrasjonen rundt den eneveldige kongen. Betegnelser som Gehejmerraad (og senere Gehejmekonseil og Gehejmeexpeditionsssekretær) om fyrstens nærmeste rådgivere ble brukt i Danmark-Norge allerede fra Christian 4.s tid.⁹

Hemmeligholdet handlet ikke bare om kongens suverene makt og statskunstens eksklusivitet. Det ble også betraktet som en forutsetning for politisk stabilitet, ved at det hindret misbruk av sensitiv eller verdifull informasjon til private, vilkårlige formål, eller til diskusjon om, opposisjon mot og undergraving av eneveldet. Eneveldets viktige beslutninger, lover og forordninger ble riktignok i stadig større grad meddelt offentligheten på ulike måter, slik den påkostede publiseringen av Kongeloven i 1709 er et eksempel på. Men denne formen for kommunikasjon var og ble kongelige monologer svært lenge, innenfor en vertikal og

---

⁶ Catarzariti 2010, Horn 2011.

⁷ Se Dreitzel 2002 og Eva Horn 2011. Tacitus ble uhyre populær på 1600-tallet, etter Justus Lipsius' store gjenutgivelser av hans verker (1574-1607). Populariteten må ses i sammenheng med framveksten av eneveldene og med endringen av politisk tenkning, fra Cicero-inspirert *vivere civile*-tenkning til en mere kynisk og pragmatisk forståelse av politikkens (og maktens) vesen basert på Machiavelli. Det var en tenkning som også innbefattet en bevissthet om herskeres skjulte og private motiver for politisk praksis. I den tidligmoderne resepsjonen var det ikke bare Tacitus' betoning av statshemmeligheter (*arcana imperii*) som ble notert, hans egne verk ble forstått som kilde til statshemmeligheter som åpnet kunnskapen om politikkens skjulte mekanismer for leserne. Se Gajda 2010.

⁸ Tacitus henviste i *Annaler* først til *arcana domus*, noe som viser at hemmeligholdet gjald både makthavernes privatliv og deres politikk. For sammenblandingen av religiøse og mer sekulære absolutismeideologier i Danmark-Norge, se Olden-Jørgensen 2014.

⁹ Geheimearkivet er det gamle navnet på det danske Riksarkivet. Det ble etablert i forbindelse med oppføringen av Kancellibygningen 1716-21 og var forbundet direkte med kongens gemakker i Københavns slott via en lønngang.

«representativ» offentlighetsstruktur (i Habermas' terminologi), som ga svært lite rom for en horisontal utveksling av kunnskaper og meninger borgerne imellom.

Sensurpraksiser og mangfoldige offentligheter

Det er ingen tvil om at hemmeligholdsprinsippet sammen med statslutheranismen preget offentlighetens form, innhold og grenser under eneveldet. Sensursystemet var det viktigste redskapet for kontroll og undertrykkelse av kunnskaper og ytringer som den eneveldige makten betraktet som potensielt truende, splittende og destabiliserende. Prosedyrene for forhånds- og ettersensur av trykksaker ble særlig detaljert utmeislet i Kong Christian 5.s norske lov av 1687 og fikk stadig nye tillegg og konkretiseringer utover 1700-tallet i takt med medieutviklingen og med det mange skribenter selv omtalte som en voksende «skrivesyge».¹⁰ Sensurlovgivningen skulle beskytte informasjon som hadde med kongens makt, person og beslutninger å gjøre (altså både kongens privatliv og politikk), i tillegg til den lutherske ortodokse religionen. Men den rettet seg også særlig mot ærekrenkelser overfor «øvrighed, geistlig, eller verdslig, eller andre hæderlige folk og ærlige hustruer...», formidling av nyheter (særlig i sensurinstruksen fra 1701) og alt som kunne utfordre moralske standarder og toleransegrenser.¹¹

At det sjelden ble reist større saker på grunnlag av sensurlovgivningen, kan være et tegn på systemets effektivitet, at det faktisk lyktes i å undertrykke uønskede publikasjoner og oppdro til selvsensur. Flere historikere har imidlertid pekt på at sensursystemet ble praktisert på en langt mer fleksibel måte enn det den strenge lovgivningen skulle tilsi.¹² Én ting er at noen temaer påkalte nøyere overvåkning enn andre. Men for mange typer av tekster, selv nyheter, kunne forhåndssensuren i perioder være nærmest fraværende.¹³ Og det ble generelt ført en liberal linje overfor trykte og importerte tekster som rettet seg mot et lærd publikum. Kunnskapsinstitusjoner sensurerte ofte sine egne utgivelser og universitetsavhandlinger (på latin) var ikke gjenstand for

---

¹⁰ Krefting, Nøding og Ringvej 2014.

¹¹ For oversikt, se Rian 2014, kap. 4.

¹² Se Ilsøe 2007, Jacobsen 2011, Maliks 2011 og 2015 samt Krefting 2015.

¹³ På 1720-tallet later det til at verken skjønnlitteratur eller småtrykk var gjennom sensuren og vi finner ikke imprimatur-angivelser for eksempel i Holbergs diktning, historieverk eller viser. Men hans *Peder Paars* ble anklaget for statskritikk, noe som kan ha resultert i høyere grad av selvsensur hos Holberg. Bjerring-Hansen 2015, s. 196-197.

sensur overhodet.¹⁴ I andre tilfeller, som med de nye tidsskriftene fra 1740-tallet, er det tydelige tegn på at det har foregått lengre forhandlinger mellom forfattere og deres utnevnte sensor fra universitetet fram mot publikasjon.¹⁵ Hvem sensoren og forfatteren var, hvilken posisjon og stilling de hadde, og ikke minst lesergruppene som publikasjoner rettet seg mot, hadde altså stor betydning for hvordan både forhåndssensur og ettersensur faktisk ble utført. 1700-tallets universitetsansatte sensorer synes ikke hovedsakelig å betrakte seg selv som den eneveldige maktens undertrykkende redskaper. Deres rolle besto ikke minst i å være garantister for kvalitet, tilretteleggere for kunnskap, opplysning og litteratur, og i å bringe ulike kvalitetssikrede utgivelser til deres rette publikum.¹⁶

Denne innfløyte og varierende sensurpraksisen, som internasjonalt er blitt knyttet til merkelapper som «two-tiered» sensursystem, med en innebygget «functional ambiguity»¹⁷, viser oss både at sensursystemet ikke var monolittisk og at det heller ikke fantes noen forestilling om en allmenn, abstrakt, enhetlig offentlighet gjennom store deler av 1700-tallet i Danmark-Norge. Stadig flere tekster ble gjort offentlige ved hjelp av trykkpressen, bøker og tidsskrifter ble importert, ja, men de aller fleste av dem var intendert for og sirkulerte innenfor avgrensede samfunnslag og grupper. Det sammensatte sensursystemet både reflekterte og bidro på denne måten til å skape en mangfoldig offentlighet, eller kanskje snarere et mangfold av offentligheter, som kunne være delvis adskilte, delvis overlappende. Hovedskillet gikk mellom en smal, lærd offentlighet for de høyere klassene på den ene siden og en offentlighet som også inkluderte allmuen på den andre. Trykksaker som berørte politikk, religion og ikke minst moral fikk ulik behandling av sensuren avhengig av om de var rettet mot den ene eller også den andre. Toleransegrensene var definitivt lavere for det som ble lest av allmuen - det viser blant annet kampen mot «ludderlige viser» i 1780-tallets København. I ukekriftet *Samleren* i 1788 kommenterer den norske presten og drikkevisedikteren Jens Zetlitz nettopp dette skillet som hykleri: «Mange af disse Gadeviser ere liderlige – men hvorfor maae de ikke det? Skal dette Slags Læsning blot være for de højere Klasser? [...] Hvad Befrygter man af denne Almuens

¹⁴ Jesper Jacobsen (2011) har for eksempel vist at General-Kirke-Inspektionskollegium som ble etablert i 1737 blant annet for å overvåke de andre institusjonene som var involvert i sensur, skilte skarpt mellom publikasjoner som rettet seg mot et lærd vs folkelig publikum.

¹⁵ Dette er tilfellet med de eksperimentelle og grensetøyende spectator-tidsskriftene som ble utgitt på 1740-tallet, som riktignok hadde relativt få lesere. Se Krefting 2015.

¹⁶ Dette er tydelig fra mange imprimaturtekster som inneholder anbefalinger til leserne, slik som historieprofessor og sensor Hans Peter Anchersens viser eksempler på.

¹⁷ Tortarolo 1997.

Læsning – maaske dens Sæders Fordærvelse, maaske det, at den skal blive ligesaa løsagtig, som dens Viser». ¹⁸

Sensursystemet bidro ikke bare til å hemme, men også til å forme ulike typer av offentligheter, som vi har vært inne på. I tillegg bidro det til å skille ulike kunnskapsfelt og medier. Et eksempel er sensurinstruksen fra 1701 som ved å skille så skarpt mellom «rene» nyheter på den ene siden og meninger og «resonnementer» på den andre bidro til en særlig rik tidsskriftkultur gjennom store deler av 1700-tallet. ¹⁹ Selv i Danmark-Norge så sensorene sin rolle som en slags redaktører og tilretteleggere for god litteratur. ²⁰ I tillegg virket sensursystemet produktivt på litterære sjangre: Forfattere og skribenter tilpasset seg sensorer og sensursystemer gjennom eksperimentering med ulike retoriske og litterære former som kunne tilsløre eller avlede potensielt truende, kritisk eller usømmelig innhold. Forbudene inviterte til spissede og varierte publikasjonsstrategier, der forfatterne utnyttet de ulike nivåene og graderingene som den mangfoldige 1700-tallsøffentligheten besto av. Vi skal straks se hvordan Suhms forfatterskap, som inkluderer høyst offentlige, mer forkledte og også skjulte kritiske tekster, nettopp bærer preg av dette. Men først er det verd å påpeke at det produktive perspektivet også kan anvendes direkte på det allerede omtalte hemmeligholdet som eneveldets styringsprinsipp: På den ene siden er det ingen tvil om at «arkanpraksisen» som Habermas har kalt det undertrykket og hemmet offentlig politisk diskusjon. ²¹ På den andre siden virket selve hemmeligholdet som politisk prinsipp også produktivt, i den forstand at forbudet mot å nærme seg de sakene makten ville holde hemmelig framprovoserte et vell av nye og alternative «hemmeligheter» om det som foregikk bak maktens stengte dører. Hemmeligholdet inviterte til avsløringer. Det var sladder, rykter og informasjon som gjerne knyttet privat- og seksualliv til politiske beslutninger. ²² De forble ofte hemmeligheter i den forstand at de sjelden kom på trykk. Og når de gjorde det, slik som i tilfellet med den norskfødte skribenten Jacob Christian Bies freidige forkledning av en hoffskandale og kongens håndtering av den i «Om bæveren», sjette fabel i *Original danske moralske fabler* fra 1765, grep sensurmyndighetene raskt inn. Boken som først hadde oppnådd imprimatur ble forbudt, og Bie rømte landet fra fengselsdommen han ble gitt. Stort sett sirkulerte mengder av slik pikant

---

¹⁸ Se Blüdnikow 1988, s. 82.

¹⁹ Se blant andre Krefting, Nøding, Ringvej 2014 og Maliks 2011 og 2015

²⁰ Se Darnton 2015 for sensorenes «produktive» rolle under det franske eneveldet.

²¹ Se Habermas 1971/2002, for eksempel s. 49.

²² Se også Melton 2001, kap. 2, for en diskusjon av en slik produktiv «hemmelighetslogikk» under det franske eneveldet, samt Krefting 2017, s. 3-15.

informasjon bare i hoffet og statsadministrasjonens mindre eller større sirkler, men ofte utenfor kongens kontroll. Det var viktig informasjon for dem med maktambisjoner. Kunnskap om hemmelige, private og skjulte motiver, holdninger, allianser og konspirasjoner i den eneveldiges nærhet var en type kapital som kunne brukes til ulike formål, både til støtte og utfordring for kongen.

Peter Frederik Suhms publisistiske strategier

Suhm var en av dem som hadde tilgang til slike «hemmeligheter», først gjennom sin adelige familie (faren var admiral og kommandørkaptein) og sine ulike roller ved hoffet, før han rendyrket sin rolle som fri intellektuell og til slutt ble kongelig historiograf (fra 1789). I ettertiden står han fram som en av Danmark-Norges betydeligste og mest mangfoldige intellektuelle skikkelser på 1700-tallet, sett fra både den danske og den norske siden av helstatens grenser. Han var født i en ubemidlet adelsfamilie i København, startet tidlig med mangfoldige lærde og litterære sysler under Holbergs oppmuntring, studerte jus og kom til Trondheim i 1751 der han giftet seg til formue i Angell-familien og knyttet vennskap med den norske historikeren Gerhard Schøning. Sammen med biskop Gunnerus og Schøning var han initiativtakerne til opprettelsen av Det trondhiemske Selskab i 1760, som ble til Det Kongelige Norske Vitenskapers Selskab i 1767. Trondheim ble regnet som den viktigste bokbyen ved siden av København i perioden, og det var også her Suhm begynte å bygge opp sin enorme boksamling, som regnes som en av Europas største i privat eie i perioden. Da biblioteket 30 år senere ble solgt til Det kongelige bibliotek i København, besto det av ca. 100 000 bøker (større enn kongens eget).²³ I tillegg til bøker samlet Suhm også historiske kildetekster og dokumenter (diplomatsamlinger) til sin ambisiøse kartlegging av Danmarks historie «fra de ældste Tider af».

24

Men Suhm var ikke bare en imponerende bok- og dokumentsamler. Hans egen publisistiske virksomhet var også enorm, og mangfoldig. Det hadde startet allerede i ungdommen, med oversettelser av antikke så vel som franske litterære og lærde verk. I Trondheim publiserte han mellom 1761 og 1765 og under pseudonymet Philateletho sitt eget tidsskrift, *Tronhiemske*

²³ Dublettene, altså ca. 40 000 bind ble overført til Universitetsbiblioteket i Christiania i 1813, se Bruun 1898, s. 399.

²⁴ Mange av disse ble trykt sammen med Suhms uferdige *Historie af Danmark* i 14 bind (1782-1828)

samlinger, som var det første i sitt slag i Norge. Ifølge Rasmus Nyerup var dette uttrykk for opplysningsmannen Suhms tidlige ønske om å nå ut over de lærde, vitenskapelige kretser, til «menige Mand».²⁵ Senere publiserte han både lærebøker i historie og såkalte «nordiske fortellinger» (historiske noveller), i tillegg til det ufullførte storverket om *Historie af Danmark* i 14 bind, hvorav 6 ble publisert etter hans død.

De i dag mest berømte og kanskje også mest interessante tekstene til Suhm, er imidlertid de som avslører hans kritiske holdning til eneveldet, inkludert tanker og forslag til dansk-norsk reformpolitikk av politisk-økonomisk og konstitusjonell art.²⁶ Det interessante med disse tekstene, vil jeg hevde, er ikke bare det regimekritiske innholdet. Vel så viktig i denne sammenhengen er hvordan disse tekstene ble utformet og publisert på ulikt vis, i ulike sjangre, sammenhenger og på ulike tidspunkter. Noen ble ikke publisert i det hele tatt. Det dreier seg altså om tekster som befant seg på ulike nivåer av offentligheten og på ulike sider av skalaen mellom skjult og offentlig.

Den første Suhm-teksten av den kritiske typen er fra 1771, der den kulturelle og intellektuelle tilstanden i Danmark og Norge får gjennomgå. Suhm kaster seg over kvalitetsnivået på universitetet i København, opplysningens manglende muligheter i Norge og den danske selvforakten som lå i dyrkelsen av alt utenlandsk. Teksten ble utgitt på fransk, anonymt «par un Anglois a Fribourg». Få lesere gjettet på utgivelsestidspunktet at det var Suhm som sto bak *Essai sur l'état présent des sciences, belles lettres, et beaux-arts, en Danemarc et en Norvège*. Men opphavet ble avslørt da teksten ble gjenstand for en motkritikk, som gjengir hele det kritiske innholdet på dansk. Dan Christensen er blant dem som har stusset over at Suhm valgte maskespillet i utgangspunktet, fordi teksten tross alt ble utgitt i trykkefrihetsperioden under Struensee. Forklaringen kan ligge i, som Christensen antyder, at det i oktober 1771 da *Essai* ble publisert, allerede var innført en begrensning i trykkefriheten, med forbud mot injurier.²⁷ Uansett forteller utgivelsen oss at Suhm hadde evnen til å ta i bruk ganske raffinerte publiseringsstrategier for å få fram budskapet sitt, som rammet høyst politiske forhold.

Politikk sto også i sentrum for den neste regimekritiske teksten, som var et forslag til en ny forfatning som Suhm laget rett etter arrestasjonen av Struensee og Caroline Mathilde i januar 1772. Forslaget ble til i en skjebnesvanger situasjon for hele det dansk-norske riket. Det var

---

²⁵ Nyerup 1798, s. 37.

²⁶ Se Christensen 2014.

²⁷ Christensen 2014, s. 395-396.

skriblet ned på en papirlapp i full fart da de ble forelagt Struensees etterfølger, den reaksjonære Ove Høegh-Guldberg, som til Suhms store skuffelse raskt avviste hele forslaget. Dette reformforslaget ble ikke trykt i Suhms levetid, men en håndskrevet versjon ble overlevert Nyerup rett før Suhm døde og ble publisert i *Suhmania*, i 1799. Nyerup fikk alvorlig trøbbel med sensurmyndighetene for denne publikasjonen, som kom ut nettopp i perioden da de relativt vide ytringsfrihetsrammene ble brått innskrenket.²⁸

At Guldberg hadde slått hånden av Suhms forslag til reformer av selveste Kongeloven hindret ikke forfatteren i å publisere et åpent brev kort tid etter, med *Til Kongen. Af Peter Friedrich Suhm. Kiøbenhavn. Trykt hos Brødrene Berling. 1772* på tittelsiden. Dette var på et tidspunkt da trykkefriheten som Struensees hadde innført fremdeles var gjeldende. I brevet viser Suhm fram sin dypt kritiske holdning til Struensee-regimet, samtidig som han kommer med en rekke råd til kongen, som tiltales med «Du», om hvordan han bør forvalte sin enevoldsmakt med måtehold, mildhet og pliktfølelse. Kongen anbefales å bruke det danske språket, å sette ned lovgivningstempoet, sikre en stabil økonomisk politikk, fordele skattebyrdene mer rettferdig i befolkningen og lytte til Norges ønsker. Følger han rådene, «da skal Enevolds-Magtens Land være Friheds, Glædes, Overflødigheds, Trygheds Land, mere end det fri Engelland selv», skriver Suhm, og undertegner i beste kongepanegyriske stil.²⁹ Det åpne brevet fikk mye oppmerksomhet, også av den kritiske sorten, og ble trykt i store opplag. Suhm publiserte deretter flere korte politiske tekster anonymt, blant annet *Til mine Landsmænd og Medborgere, de Danske, Norske, og Holstenere*, i 1772. Her formuleres også en sterk kritikk av Struensee-regimet, der det legges vekt på at det «tillod all usømmelig Frihed og Utukt» og hvordan dette bidro til at «Riget var vanæret». Uansett hvor skjendige forholdene er, må de fram i lyset, understreker forfatteren.³⁰ Blant de positive virkningene av Struensee-perioder framheves imidlertid trykkefrihetsreskriptet som Suhm betraktet som et ubetinget gode og som han håper det nye regimet vil opprettholde. Ikke ulikt Voltaire i hans offentlige hyllest til det dansk-norske trykkefrihetsreskriptet i 1770 skriver Suhm her om trykkefriheten at den styrker vitenskapene og tenkningens frihet og legger sannheten for dagen, «og hvi skulde retsindige og kloge Mænd frygte for at deres Opførsel bliver offentligen undersøgt, ja dadlet, naar en Struensee ej haver frygtet derfor; nej, saadan nedrig og

---

²⁸ Bruun 1898 og Christensen 2014.

²⁹ Suhm 1772a, s. 6-7.

³⁰ Suhm 1772b, s. 5, 7.

fejg Tanke kan ikke komme op i ædle Gemytter».³¹ Rettsindig og kloke mennesker trenger ikke frykte for at deres oppførsel blir offentlig undersøkt, understreker Suhm. De trenger ikke hemmeligheter.

Ettersensuren ble imidlertid gjeninnsatt av Guldberg-regimet året etter, og vennskapet mellom Suhm og Guldberg var over. Det var altså i en situasjon da sensurlovgivningen på nytt truet enhver bokutgivelse, at Suhm i 1774 publiserte en liten politisk roman – en såkalt statsroman – kalt *Euphron, en Fortælling*, anonymt, og i to ulike versjoner. Den ene inkluderer Suhms 42 berømte regjeringsregler og sirkulerte bare innenfor et lite, avgrenset publikum av venner, mens den andre versjonen som kom uten disse reglene ble allment tilgjengelig til salg på bokmarkedet. Regjeringsreglene inngikk i vismannen Euphrons råd til romanens kong Sapor, og presenterte fransk-inspirerte prinsipper om politisk styre, rettsstaten, politisk økonomi, utdanning og sivile rettigheter, og noe som til og med kan forstås som menneskerettigheter - mer allment.³² Disse 42 regjeringsreglene kom med i tyske og franske oversettelser, som også sirkulerte i København. Men til tross for at Københavns intellektuelle og politiske miljøer, inkludert Guldberg, visste hvem som sto bak, fikk det ingen konsekvenser for Suhm.³³

Christensen kaller romanen *Euphron* for Suhms siste og viktigste politiske skrift. Det er nok rett, hvis man bare regner med de skriftene som ble publisert eller som sirkulerte i mer avgrensede del-offentligheter. Men faktum er at Suhm i tillegg til alle disse tekstene som er omtalt også skrev en høyst politisk tekst, som var avsluttet i 1775, men som aldri ble publisert i Suhms levetid og som heller ikke finnes i Nyerups samling av mindre Suhm-skrifter i *Suhmania* fra 1799. Den forble upublisert helt fram til 1918. Allerede i Suhms håndskrift hadde den tittelen «Hemmelige efterretninger om de danske konger efter souveraineteten».

Eneveldets hemmeligheter

---

³¹ Suhm 1772b, s. 26-27.

³² Se Suhm 1774, s. 75-89.

³³ Han sendte i 1783 et eksemplar av den fullstendige versjonen til Johan Bülow som da var huslærer for kronprins Frederik og som viste prinsen boken. Se Bruun 1898, s. 143-144. Flere historikere mener at nettopp regjeringsreglene kan ha inspirert statskuppet mot Guldberg-regimet som kronprins Frederik sto i spissen for noen år senere. Se Christensen 2014, s. 407.

Disse «hemmelige etterretningene» består av små, sammenlenkede opptegetninger fra det dansk-norske eneveldets politiske historie.³⁴ De starter med stenderforsamlingen i 1660, der «grebe disse tvende Stænder til den Beslutning at overgive sig, Hænder og Fødder bundne, til den da regierende Konge og alle hans Efterkommere».³⁵ Men skildringene av de offisielle aspektene blir raskt avløst av de mer private og personlige. Suhm skriver om den ærgjerrige Dronning Sophie Amalie som var hustruen til den fredelige og stille, men også «søvnaktige» Frederik III og hvilken rolle hun spilte i «indførelsen af souveraineteten», som «befriede landet for nærværende tid fra adelens haarde aag». Suhm avslører eneveldets svakheter. Han påpeker at det ikke tok lang tid etter Frederik IIIs regjeringstid før enevoldsmakten viste seg «i sin rette Skikkelse; hidhen høre de haarde Forfølgelser imod Corfitz Ulfeldt og hans Kone, hvortil Dronningens Had i mod den sidste var fornmmelig Aarsag.» Og «Imod Kai Lykke viste og Dispotismen sig», står det. Suhms etterretninger er strukturert rundt et tydelig forfallsplot: Innførselen av eneveldet var i og for seg en god ting, men det forfaller gradvis og deretter brått fram mot midten 1770-tallet. Suhm gjennomgår de ulike kongenes «sindelav» og hvordan deres politiske håndtering ikke bare var avhengig av dette sinnelaget (som kunne handle om drikkfeldighet, vellyst, uforlignelighet og barnlighet, for eksempel), men også av sinnelaget til personene i deres umiddelbare nærhet, som omfattet dronningene og annen nær familie, elskerinner («maitresser»), adelsmenn og rådgivere som på ulike måter virket inn på maktutøvelsen. Det er ikke minst kvinnene som kongen og hans nærmeste sto i nær relasjon til, dronninger, hoffdamer og maitresser som får stadig større betydning i beretningene. Suhm løfter fram disse kvinnenes psykologiske og moralske karakterer, men også deres fysiske egenskaper, deres utseende og tiltrekningskraft, i tillegg til deres kroppslige styrker og svakheter – ikke minst på seksualitetens område: Sophia Magdalena var dessverre siden prinsesse Louises fødsel i 1726 «ganske ubeqvem til egteskabs omgang» skriver Suhm – men fant måter å bøte på dette på, slik at kongen «ei begikk minsdste Utroeskab imod hende». Frederik V var som vi vet «meget hengivet til Fruentimmer», minner Suhm oss om, en pasjon som ble utnyttet av rådgivere som Moltke. Under Christian VII tok kvinnenes politiske rolle helt av, da «en del kiønne, men intrigueante og coquette Damer spilte adskillige Ruller».³⁶ I Suhms nedtegetninger får vi også vite om Christian 7. at «kongen var smækker og svag. Dronningen stærk og feed og han kunde ei lide uden smækre Fruentimmer og

³⁴ Presentasjonen av teksten som følger finnes også i Krefting 2017, s. 11-12.

³⁵ Suhm 1918, s. 7.

³⁶ Suhm 1918, s. 32.

af god taille; Leilighed nok til Uenighed. De laae derfor i hele Maaneder ei sammen...» Men begge «avhjalp denne mangel» på annet vis, kongen med Støvelet-Cathrine. Ifølge Suhm er hun «det eneste Fruentimmer man kan sige, han egentlig har elsket; men hun tog ham og saa i Skole, at han formedelst sit forrige sygelige Helbred og Levnet og ringe Kræfter var siden ei i stand til at betiene noget Fruentimmer mere, hvilket er alle Mand i det ganske Land bekiendt.» Et slags høydepunkt kommer i omtalene av Struensee-perioden, som også opptar størst plass i teksten, der Suhm maler ut hvordan Struensee benyttet seg av Dronningens vellyst, som blant annet resulterte i en «horunge».³⁷

Mange av disse pikante detaljene fra maktens indre liv som Suhm beskriver var høyst sannsynlig kjent i mange sirkler, selv om de ikke var offentlige i streng forstand. At mange av dem også opptrer i andre tekster fra samtiden (som i historier om Frederik 5. og Christian 7.) og også i Charlotte Dorotheas *Historiske Breve* (formulert til Johan Bülow, kronprinsens huslærer, men publisert først i 1865), vitner om det. Men hva er det som gjør at Suhm kaller dem hemmeligheter? En grunn er, som Suhm selv framhever, nettopp at de ikke er offentliggjort, de finnes ikke på trykk. Han innleder teksten med å si at han behandler «Ting, som ei findes i trykte Bøger og som til dels ei kan findes der, i det mindste i saadanne, som trykkes heri Landet, og hvilke derover vilde med Tiden komme i Forglemmelse».³⁸ Suhm skriver om «ting» som delvis er basert på hva han selv har opplevd, det er altså hans egne «øyenvitneskildringer», og i tillegg – for de eldre delene – basert på det han har hørt fra «troverdige Personer», som gjerne hadde vært kongens og kongefamiliens fortrolige eller øyenvitner (slik som blant annet hans egen far og en rekke andre navngitte personer). Suhm insisterer altså på at det han forteller ikke bare er sladder og løse rykter med tvilsom sannhetsgehalt, det er basert på pålitelig informasjon, noe som også framheves av tittelen «Efterretninger»: Det dreier seg ikke om statshemmeligheter i en internasjonal politisk forstand men like fullt om fortrolig og viktig, men også hemmelig, uoffisiell informasjon fra maktens innerste sfærer som Suhm gjennom sin familie og egen posisjon hadde tilgang til – og som altså, på grunn av både politiske og moralske toleransegrenser, ikke tidligere har kunnet, og kanskje heller ikke vil kunne offentliggjøres.

---

³⁷ Suhm 1918, s. 49. Utgiveren Julius Clausen tydeliggjør at han har brukt en avskrift av Suhms «Hemmelige efterretninger» som grunnlag for sin utgivelse, og antagelig dreier dette seg om Nyerups. Denne skiller seg imidlertid noen steder fra den versjonen som er skrevet i Suhms egen håndskrift. I denne versjonen åpenbarer Suhm mistanken om at begge dronningens barn var med Struensee.

³⁸ Suhm 1918, s. 7.

Men dette forklarer ikke tittelen alene. En annen grunn til betegnelsen «hemmelige», har nemlig å gjøre med hva slags type årsaksforklaringer Suhm benytter seg av i denne politiske samtidshistorien. Suhm var historiker og publiserte både før og etter nedtegnelsene av «Hemmelige efterretninger» historiske verk av ulik type. I 1776 publiserte han blant annet en lærebok som ble gjenoptrykt i mange opplag og brukt i undervisning i mange tiår.³⁹ Det er et verk som reflekterer nye europeiske trender i historieskrivningen på 1700-tallet ved sitt fokus på blant annet «videnskaber», «sæder» og «handel» i tillegg til det rent politiske nivået. I «Hemmelige efterretninger» er det imidlertid ennå et nivå som bringes inn, et dypere nivå som avslører de skjulte, men «egentlige» årsakene til eneveldets politisk utvikling: Det er i dette hemmelige i betydningen skjulte eller underliggende, at Suhm mener årsaken til eneveldets ulykksalige utvikling og tilstand ligger, i det som foregår bak fasaden, bak de lukkede dørene, bak forhengene, under overflaten. Det handler om det personlige, psykologiske, private, seksuelle og kroppslige nivået, der de «skjulte», bakenforliggende og «egentlige» årsaksmekanismene i historien kan forankres. Og det er eneveldet som politisk modell som synes å gi ekstra stor plass for disse årsakene, ifølge Suhm. Han lanserer nemlig på et tidlig tidspunkt i teksten tre årsaker til «vor nærværende slette tilstand», under og etter Struensee-perioden. De to første årsakene handler om den suverene eller despotiske regjerings natur, og at alle regjeringsakter nødvendigvis eldes (slik Montesquieu også hadde hevdet). «Den tredie Aarsag til vor nærværende Ulykke maa søges i den uforlignelighed, som var imellom Fredericus IV og Lovise og derpaa fulgte ægteskab med Anna Sophia og uenighed i det kongelige hus selv».⁴⁰ Svakhedene i eneveldet som politisk regime synes altså å gi nettopp denne avgjørende rollen til krangler og intriger på det private planet. Suhm viser hvordan disse ofte er knyttet til kropp og seksualitet og ikke minst til dronningenes kropp, underliv, lyster og begjær. Han viser hvilken betydning dette har for politikken i et rike der suverenens makt går i arv. «Hemmelige efterretninger» gir et alternativt, uoffisielt, men også på sett og vis sannere bilde av den politiske samtidshistorien.

Disse måtene å bruke betegnelsen «hemmelige» på, er imidlertid ikke Suhms egen oppfinnelse. Ser man nedtegnelsene hans som del av en europeisk litterær kontekst, blir det

---

³⁹ Se Suhm 1776.

⁴⁰ Suhm 1918, s. 16.

nemlig tydelig at dette prosjektet har sjangermessige forelegg. På Suhms tid var «Hemmelig historie» allerede en veletablert merkelapp på en bestemt type historieskriving.

Hemmelig historie som europeisk sjanger

Betegnelsen «hemmelig historie» var en hyppig og bevisst brukt sjangerbetegnelse i en rekke europeiske land fra siste del av 1600-tallet, særlig i England og Frankrike. Sjangeren utfordret både datidens enevelder og historikere, men også senere historikere har hatt problemer med å plassere den. Årsakene til dette er delvis det svært ofte «skandaløse», avslørende og regimekritiske innholdet, som vi kan gjenkjenne hos Suhm. Delvis handlet det om at sjangeren beveget seg innenfor et stort spenn mellom etterrettelig, kildekritisk historieskriving og erotisk fiksjon, mellom regimekritikk og underholdning. Men også rent historiografisk utfordret sjangeren tradisjonelle definisjoner av hva som ble ansett som viktig og uviktig, over- og underordnet, i den historiske fortellingen. Det er en sjanger som utnyttet denne perspektivforflytningen fra det offentlige og offisielle, ytre livet til det private og intime, indre livet - på ganske spektakulære måter.⁴¹

Hemmelig historie – *secret history, histoire secrète, geheime historie, historia recondite, historiae arcanæ* etc. – fantes i titler på en lang rekke utgivelser på ulike språk i en hundreårsperiode fra og med 1690-tallet.⁴² Det «hemmelige» spiller på at utgivelsene offentliggjør informasjon (fra fortid eller nåtid) som ikke var ment for offentligheten, altså informasjon som forsøkes holdes skjult, men som dermed også kan betraktes som uhyre viktig, verdifull, ja kanskje til og med grunnleggende sann. Sjangeren spiller eksplisitt på en distinksjon mellom det tilsynelatende og det egentlige, som gjerne korresponderer med et skille mellom det offentlige og det ytre på den ene siden, og det private, skjulte, men likevel ekte og egentlige, på den andre. Og det er altså en sjanger som åpenlyst speilet eneveldets politiske struktur og hemmeligholdsparadigme, der politikk per definisjon var noe som ble utformet bak lukkede

⁴¹ For mer inngående presentasjon av sjangeren med eksempler også fra Sverige, se Krefting 2017.

⁴² Til tross for det høye antallet titler som gikk under betegnelsen er det en sjanger som nærmest har vært ignorert både av historikere og litteraturvitere inntil ca 2005, da det kom flere litteratur- og kulturhistoriske studier av den hemmelige historieskrivings betydning særlig i England, se Bannet, 2005, Bullard 2009 og Burke 2012. En forløper er Patterson 1997. Som Bannet hevder, er det nok slik at mange av disse tekstene har vært lest og kjent og brukt som historiske kilder, men da under mindre tvilsomme betegnelser som politiske memoarer, øyevitneskildringer, journalistikk osv. «Hemmelig historie» har vært forbundet med erotisk og skandaløs litteratur, og knyttet til fiksjon snarere enn historieskriving.

dører og der hemmelighetskremmeri var makt. Målet for forfatterne av de «hemmelige historiene» var å avsløre nettopp det som ble forsøkt holdt skjult, og mer: De ville avdekke de «egentlige motivene», gjøre maktens hemmelige mekanismer synlige, enten disse mekanismene tilhørte kabinettet eller soverommet.

Ikke overraskende sirkulerte disse hemmelige historiene ofte i manuskriptform. Men det ble også publisert en lang rekke «hemmelige historier» både på engelsk og på fransk fra og med 1690-tallet. Som Peter Burke framhever er både forfatterne og utgivelsesstedet ofte vanskelig å komme på sporet av: Antagelig ble de fleste trykket i Nederland, endel med den berømte, fiktive trykkeren Pierre de Marteau fra Köln angitt som utgiver. Eksempler på titler er: *The Secret history of the reigns of K. Charles II an K. James II* (1690), *The cabinet open'd, or: the secret history of the amours of madame de Maintenon with the French King* (1690), *Les Anecdotes de Suede ou L'histoire secrete des changements arrivez dans la Suede sous le regne de Charles XI* (1716). Noen av disse utgivelsene må regnes som en form for etterrettelig historieskriving. De har fokus på historiske personer, øyenvitneskildringer og gjerne med gjengivelse av brevvekslinger og autentiske dokumenter, slik vi også ser det hos Suhm. Mens andre var mer åpenbart fiksjoner, som for eksempel de hemmelig historie-titlene som tilskrives forfattere som Daniel Defoe og Mary Delarivier Manley – som altså begge utga en rekke «hemmelige historier».

Det var tett forbindelse mellom betegnelsen «anekdote» og hemmelig historie. For sjangerens popularitet fra slutten av 1600-tallet hadde direkte sammenheng med gjenoppdagelsen, utgivelsen og ikke minst oversettelsen av den bysantinske historikeren Prokopios sitt verk fra midten av 500-tallet om keiser Justinian og særlig dronning Theodoras utskielser og tyranniske atferd. Prokopios var historiograf under Justinian og hadde skrevet den offisielle, detaljerte krigshistorien under den store lovgiverens regime. I den «hemmelige historien» er det imidlertid den uoffisielle baksiden av mynten som avsløres, den presenterer en «mot-historie» med fokus på de intime relasjonene og intrigene mellom keiserens og hans keiserinne Theodora, samt krigshelten Belisarius og hans forførende kone Antonina. Her vektlegges disse fires psykologiske «karakterer» og deres nedrige og hensynsløse motiver under overflaten, som en slags dyptliggende drivkraft under det som nå framstår som et tyrannisk styre.⁴³

Verket, som ikke ble offentliggjort og kjent i Prokopios' levetid, hadde opprinnelig tittelen *Anekdotia* på gresk, som betyr «det som ennå ikke er kjent/offentliggjort». I forordet til

---

⁴³ Se Prokopios 2017, s. 31.

teksten understreker Prokopios selv avstanden mellom den respektable, offisielle historien om Justinian han tidligere hadde ført i pennen, og denne nye – som i og for seg handlet om samme personer og hendelser, men nå med fokus på «ikke bare det som ennå ikke er blitt fortalt, men også årsakene til de hendelsene som jeg har fortalt om tidligere».⁴⁴ Gjennom middelalderen hadde det versert rykter om at det fantes «en annen» historie om Justinian enn den kjente, men den trykte utgaven kom først i Lyon i 1623 og den engelske oversettelsen fra 1674 fikk tittelen *The secret history of the court of the emperor Justinian*.⁴⁵ Soveromsfokuset og koplingen mellom sex og makt i Prokopios' tekst ble raskt overført til de ulike europeiske samtidskontekstene og ble altså, ikke overraskende, en enormt populær sjanger. Forfatterne spilte på erkjennelsen i samtiden om at historieskriving alltid er perspektivert: Én ting er hvordan tingene ser ut i offentligheten, i dagslys, på overflaten – slik den humanistiske historieskrivingstradisjonen med sin vekt på rasjonelle motiver og effektiviteten til politiske og militære ledere beskrev dem. Historien kunne se ganske annerledes ut når man hadde tilgang til et annet perspektiv, et kikkhull inn til de indre, private gemakkene, og – ikke minst – når man fokuserte på de skjulte, lyssky og gjerne irrasjonelle motivene og indre beveggrunnene, slik også Tacitus hadde gjort.

Forfatterne av «hemmelige historier» fra slutten av 1600-tallet, slik som den franske historikeren Antoine Varillas, skilte – ofte helt eksplisitt – mellom de offentlige faktorene og handlingene og de private og skjulte hensiktene og årsakene. Varillas definerte to ulike typer historikere:

Den ene tror han har utført sin plikt når han tegner dem slik de var i hæren, eller i byens gater; den andre forsøker med alle midler å få åpnet døren til deres private avlukker. Den ene betrakter dem under seremonier, den andre i samtaler. Den ene fester seg hovedsakelig ved deres handlinger, den andre vil heller være et vitne til deres indre liv og delta i de mest private timene av deres fritid. Kort sagt; den ene har bare ordre og autoritet som sitt objekt, den andre gjør mest ut av det som foregår i hemmelighet og ensomhet.⁴⁶

Det som kommer fram her, er også hvor åpenbart politisk sjangeren framstår i tidlig-moderne periode: Den privatlivsfokuserte historien ble brukt opposisjonelt og polemisk, som et alternativt (ofte nedenfra) perspektiv på, og som revisjon av, tidligere og ikke minst såkalte offisielle historiske fortellinger utført på oppdrag fra de historiske aktørene selv, som det ble stadig flere

⁴⁴ Procopius 1966, s. 37.

⁴⁵ Se G.A. Williamsons «Introduction» til Prokopius 1966.

⁴⁶ Varillas 1689, *Préface*. Min oversettelse.

av. Slik greide de «hemmelige historiene» fra slutten av 1600-tallet på sett og vis å svare på styresmaktenes positive hemmeligholdsprinsipp, og bruke det mot makten selv. Mange av de hemmelige historiene handlet om å vrenge innsiden ut, løfte fram for offentligheten dette som kongen og statsmakten bevisst holdt hemmelig; ikke bare de lysskye soveromsrelasjonene, men også de hemmelige samtalene, sammensvergelsene, de hemmelige forbundene og traktatene, for eksempel mellom England og Frankrike. De bygget gjerne på og refererte til hemmelige etterretninger og fortrolig informasjon fra personer som selv sto makten nær. Sjangeren pekte på både maktutøvelsens og den representative offentlighetens irrasjonelle grunnlag, og pekte særlig på dens manglende åpenhet: Sjangeren spiller på undersåttenes bekymring for hva man ikke vet – og bidro antagelig til å styrke ikke bare ideen om begrenset monarki - der lover snarere enn enkeltpersoner styrer - men også idealene om en fri og åpen politisk offentlighet.

Avslutning

Vi gjenkjenner mange av disse sjangertrekkene og ikke minst de opposisjonelle funksjonene i Suhms *Hemmelige etterretninger om de danske konger efter souveraineteten*. Det som er påfallende i hans tekst, er hvor tydelig den uttrykker en frykt for den vilkårlige makten som ligger i eneveldets form – som i så stor grad avhenger av kongens personlige egenskaper og tilbøyeligheter. Den viser i hvilken grad det vilkårlige er knyttet til seksuallivet generelt, og til kvinners og kvinnekroppers rolle i politikken mer spesielt.

Grunnene til at fortellingen ikke kunne offentliggjøres i Suhms egen tid, synes opplagte for oss med tanke på de grensene hemmeligholdsprinsippene og sensurlovgivningen satte for offentlige ytringer, enda så fleksible de kunne være i perioder. Suhms tekst inneholder elementer som åpenbart støtte mot de offisielle toleransegrensene for regime- og systemkritikk. Men den ville antagelig også kunne leses som personlig sjikane og ærekrenkelse mot både øvrighet, geistlighet og vanlige, hederlige folk. Og ikke minst var nok nedtegnelsene langt over toleransegrensen for hva som kunne regnes som sømmelig å sette på trykk, ikke minst fordi store deler av teksten handlet om kongefamiliens mest private liv, deres kropper og seksualliv. Selv om Suhm i denne teksten står på den rette siden i forhold til Struensee-regimet, så gir han en skisse til en politisk samtidshistorie fra 1660 til 1775 som er full av avslørende og krenkende opplysninger, anekdoter og karakterskildringer over navngitte, aristokratiske og kongelige

personer. Det dreier seg om injurierende påstander om seksuelle utskielser og tilkortkommenheter, kombinert med maktutøvelse – og maktmisbruk.

Suhm kan nok ha drømt om at hans historie en gang ville kunne trykkes, slik det til slutt gikk med Prokopios' *Anekdoter*. I så fall rommet hans publiseringsstrategier også en optimistisk framtidssjansing. Men i det øyeblikket det ble mulig å offentliggjøre hemmelighetene, ville de ikke lenger tjene som kritikk av regimets grunnleggende premisser men mer som et minne over dets galskap. Suhms hemmeligheter var – og er – en funksjon av 1700-tallets enevælde.

Litteratur

Amadou, Christine 2017: «Den ukjente historien om keiser Justinian og Theodora. Om kjønn, makt og hemmeligheter hos Prokopios». *Arr idéhistorisk tidsskrift* 1-2017, s. 19–30.

Bannet, Eve Tavor 2005: «'Secret History': Or, Talebearing inside and outside the Secretorie». I *Huntington Library Quarterly* 68:1/2-2005, s. 375–396.

Biehl, Charlotte Dorothea 1865-1866: *Charlotte Dorothea Biehls historisk Breve* (meddelte af J.H. Bang efter Originalerne, som findes i Sorø Academis Manuskriptsamling Nr. 71, 20). I *Historisk Tidsskrift*, Bind 3. række 4, København 1865-1866 – 1.

Bjerring-Hansen, Jens 2015: *Ludvig Holberg på bogmarkedet: Studier i Peder Paars og den litterære kultur i 1700- og 1800-tallet*. København: Danish humanist texts and studies vol 48.

Blüdnikow, Bent 1988: *Sladder og Satire. Københavnerliv i 1780'erne*. København: Gyldendal.

Bruun, Chr. 1898: *Peter Frederik Suhm 18. oktober 1728 – 7. september 1798. En levnetsbeskrivelse*. København: G.E.C. Gad.

Bullard, Rebecca 2009: *The Politics of Disclosure, 1674-1725*. London: Pickering and Chatto.

Burke, Peter 2012: «Publicizing the Private. The Rise of 'Secret History'». I Emden og Midgley (red.): *Changing Perceptions of the Public Sphere*. New York: Berghahn Books.

Christensen, Dan Ch. 2014: «P.F. Suhm som kritiker af den dansk-norske enevælde 1771-1774». I Eivind Tjønneland (red): *Kritikk før 1814*. Oslo: Dreyers Forlag.

Darnton, Robert 2014: *Censors at Work: How States shaped Literature*. New York: Norton.

Dreizel, H. 2002: «Reason of the state and the crisis of political aristotelianism: an essay on the development of 17th century political philosophy». I *History of European Ideas* 28(3)-2002, s. 183–197.

Gajda, Alexandra 2010: «Tacitus and political thought in early moderne Europe, c. 1530-c. 1640». I A.J. Woodman (red.): *The Cambridge Companion to Tacitus*. Cambridge: Cambridge University Press.

Habermas, Jürgen 1991[1971]: *Borgerlig offentlighet: dens fremvekst og forfall. Henimot en teori om det borgerlige samfunn*. Oversatt fra tysk til norsk av Elling Schwabe-Hansen, Helge Høibraaten og Jon Øien. Oslo: Pax.

Horn, Eva 2011: «Logics of political secrecy». I *Theory, Culture and Society* 28(7-8)-2011, s. 103–122.

Ilsøe, Harald 2007: «Censur og approbation». I Lauridsen, Olsen (red.): *Umisteligt*. København: Museum Tusulanum Forlag.

Jakobsen, Jesper 2011: «Omorganiseringen af den teologiske censur. Generalkirkeinspektionskollegiets censurvirkosomhed 1737-1747». *Historisk tidsskrift* (København) 111/1-2011, s. 1–36.

Krefting, Ellen; Nøding, Aina og Ringvej, Mona 2014: *En pokkers skrivesyge. 1700-tallets tidsskrifter mellom sensur og ytringsfrihet*. Oslo: Scandinavian Academic Press.

Krefting, Ellen 2015: «The Urge to Write: Spectator Journalists Negotiating Freedom of the Press in Denmark-Norway». I Krefting, Nøding og Ringvej (red.): *Eighteenth century Periodicals as Agents of Change. Perspectives on Northern Enlightenment*. Leiden: Brill.

Krefting, Ellen 2017: «Konger uten klær. Hemmelige historier som eneveldeskritisk sjanger». *Arridéhistorisk tidsskrift* 1-2017, s. 3–18.

Maliks, Jakob 2011: *Vilkår for offentlighet: sensur, økonomi og transformasjonen av det offentlige rom i Danmark-Norge 1730-1770*. Ph.d.-avhandling. Trondheim: NTNU.

Maliks, Jakob 2015: «To Rule is to Communicate: The Absolutist System of Political Communication in Denmark-Norway 1660-1750». I Krefting, Nøding, Ringvej (red.): *Eighteenth Century Periodicals as Agents of Change. Perspectives on Northern Enlightenment*. Leiden: Brill.

Melton, James van Horn 2001: *The Rise of the Public in Enlightenment Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nyerup, Rasmus 1798: *Udsigt over Peter Friderich Suhms Levnet og Skrifter. Tilligemed Valga f hans lærde Brevvexling*. København: S. Poulsens Forlag

Olden-Jørgensen, Sebastian 2014: «'Absolut enevolds regering er den sikreste af alle'. Ludvig Holbergs statsforståelse på baggrund af samtidens politiske kultur». I Sejersted og Olden-Jørgensen (red.): *Historikeren Ludvig Holberg*. Oslo: SAP.

Patterson, Annabel 1997: *Early Modern Liberalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Procopius 1966: *The Secret History*. Oversatt fra gresk til engelsk og med innledning av G.A. Williamson. London: Penguin.

Prokopios 2017: *Anekdoter*. Utvalg oversatt fra gresk til norsk av Christine Amadou. Arridéhistorisk tidsskrift 1-2017, s. 31–36.

Rem, Tore 2002: *Forfatterens strategier. Alexander Kielland og hans krets*. Oslo: Universitetsforlaget.

Rian, Øystein 2014: *Sensuren i Danmark-Norge. Vilkårene for offentlige ytringer 1536-1814*. Oslo: Universitetsforlaget.

Suhm, P. F. 1771: *Essai sur l'état présent des sciences, belles lettres, et beaux-arts, en Danemarck et en Norvège*. København.

Suhm, P. F. 1772a: *Til Kongen*.

Suhm, P. F. 1772b: *Til mine Landsmænd og Medborgere, de Danske, Norske, og Holstenere*. København.

Suhm P. F. 1774: *Euphron*. København.

Suhm, P.F. 1776: *Historien af Danmark, Noreg og Holsten udi tvende Udtog til den studerende Ungdoms Bedste*. København.

Suhm, P. Fr. 1918: *Hemmelige efterretninger om de danske konger efter souveraineteten*. Utgitt og med innledning ved Julius Clausen. København: Særtryk av *Vor Fortid*.

Tortarolo, Edoardo 1997: "La Censure à Berlin au xviiiè siècle". I *Lettre Clandestine* 6-1997.

Varillas, Antoine de 1689: *Anecdotes de Florence ou l'histoire secrète de la maison de Medicis*. 3. Utgave. La Haye.